

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE TEOLOGIE REFORMATĂ

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

ÎNFIINȚAREA EPARHIEI REFORMATE
DE PE LÂNGĂ PIATRA CRAIULUI
(1920–1939)

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. BUZOGÁNY DESIDERIU

DOCTORAND:

STRAUB (RÁCZ) ETELKA

CLUJ-NAPOCA

2013

Conținutul tezei

Conținut	
Introducere	
I. REORGANIZAREA BISERICILOR REFORMATE ANEXATE LA STATELE SUCCESOARE.....	
I. 1. Biserica Reformată din Burgenland	
I. 2. Biserica Reformată din Iugoslavia	
I. 3. Biserica Reformată din Cehoslovacia.....	
I. 4. Eparhia Reformată din Ucraina Subcarpatică	
I. 5. Eparhia Reformată din Ardeal.....	
II. ÎNFIINȚAREA EPARHIEI REFORMATE DE PE LÂNGĂ PIATRA CRAIULUI	
II. A. Situația teritoriilor anexate după Trianon.....	
II. A. 1. Protopopiatul Békés–Banat	
II. A. 2. Protopopiatul Bihor	
II. A. 3. Protopopiatul Marghita.....	
II. A. 4. Protopopiatul Maramureș-Ugocea.....	
II. A. 5. Protopopiatul Baia Mare	
II. A. 6. Protopopiatul Carei.....	
II. A. 7. Protopopiatul Salonta.....	
II. A. 8. Protopopiatul Satu Mare	
II. B. Viața protopopiatelor anexate la România în anii 1920–1921	
II. B. 1. Protopopiatele afiliate temporar la Eparhia Reformată din Ardeal	
II. B. 2. Puncte de vedere privind problema afilierii sau separării.....	
II. B. 3. Protopopiatele care optează pentru separare	
II. B. 4. Ideea înființării unei eparhii independente.....	
II. B. 5. Decizia sinodului	
II. B. 6. Antecedentele convocării primei adunări generale eparhiale	
II. B. 7. Adunarea generală eparhială din 14. decembrie, 1920.....	
II. B. 8. Memorandumul lui Sulyok către Ministerul Cultelor.....	
II. B. 9. Concilierii în urma adunării generale	
II. B. 10. Aderarea Protopopiatului Baia Mare la Eparhia Reformată din Ardeal..	
II. C. Organizarea Eparhiei	

II. C. 1. Consfătuirea din 7. iunie, 1921. la Oradea.....	
II. C. 2. Adunarea generală eparhială din 8. iunie, 1921.	
II. C. 3. Perioada dintre cele două adunări generale.....	
II. C. 4. Eparhia Reformată din Ardeal și atitudinea protopopiatelor	
II. C. 5. Adunarea generală eparhială de înființare din 16. august, 1921	
II. C. 6. Alegerea funcționarilor eparhiali	
II. C. 7. Memorandumurile lui Sulyok către Ministerul Cultelor	
II. C. 8. Crearea fondurilor materiale ale Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului	
II. C. 9. Revista oficială a eparhiei	
III. CONFIRMAREA EPISCOPULUI DIN EPARHIA REFORMATĂ DE PE LÂNGĂ PIATRA CRAIULUI	
III. A. Perioada dintre noembrie 1921 – mai 1922	
III. A. 1. Pretențiile Ministerului Cultelor	
III. A. 2. Atestarea episcopului (adunarea generală eparhială din 23. februarie, 1922)	
III. A. 3. Demisionarea lui István Sulyok din funcția de protopop al Protopopiatului Bihor	
III. A. 4. Reorganizarea protopopiatelor	
III. A. 5. Prima consfătuire a comisiei formată pentru rezolvarea problemelor comune ale Eparhiei Reformate din Ardeal și Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului (5. mai, 1922)	
III. B. 1. Protopopul Mihály Szabolcska în funcția de mandatar guvernamental	
III. B. 2. Noi tratative la București	
III. B. 3. Pregătirea reorganizării.....	
III. C. Perioada februarie 1923. – februarie 1925.	
III. C. 1. Tratative cu directorul general Petru Ionescu la Cluj, în ziua de 27. februarie, 1923.	
III. C. 2. Demisia lui István Sulyok și Elemér Domahidy	
III. C. 3. Primnotarul Béla Csernák	
III. C. 4. Memorandumuri și promisiuni.....	
III. D. Perioada iunie, 1925 – mai, 1926	

III. D. 1. Realegerea lui István Sulyok și Elemér Domahidy	
III. D. 2. Instalarea episcopială a lui István Sulyok.....	
III. E. Perioada februarie, 1927 – decembrie 1941.	
III. E. 1. Revista oficială a eparhiei	
IV. ÎNFIINȚAREA INSTITUȚIILOR COMUNE ALE EPARHIEI REFORMATE DIN ARDEAL ȘI ALE EPARHIEI REFORMATE DE PE LÂNGĂ PIATRA CRAIULUI	
IV. 1. Casa de pensii.....	
IV. 2. Curtea de apel și sinodul	
V. ATESTAREA EPARHIEI REFORMATE DE PE LÂNGĂ PIATRA CRAIULUI.. SINTEZĂ	
Prescurtări	
Surse documentare și bibliografie	
Anexe	

REZUMAT

Cuvinte cheie: perioada interbelică, biserica reformată, episcop, primcurator, primnotar, protopop, memorandum, sinod, curtea de apel, Ministerul Cultelor, Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului, Eparhia Reformată din Ardeal, István Sulyok, Elemér Domahidy, Béla Csernák, Károly Nagy, Mihály Szabolcska, György Széll.

Scopul cercetării

La încheierea primului război mondial, în urma hotărârii tratatului de pace din Trianon, partea de răsărit a Eparhiei Reformate de dincolo de Tisa a fost anexată la România. După repetate concilieri, din părțile anexate ale bisericii reformate a fost formată o eparhie independentă, sub denumirea de Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului. Scopul tezei noastre este prezentarea procesului de organizare și înființare a acestei eparhii. În tratarea temei ne-am străduit să parcurgem amănunțit toate evenimentele legate de procesul înființării, relevând ordinea lor cronologică; dar în același timp am marcat și raporturile de cauză și efect dintre aceste evenimente. Nu ne ocupăm cu aspectele vieții interioare ale eparhiei, la fel nici cu problema școlilor, deoarece acestea ar depăși limitele temei noastre.

Documentația prelucrată

Tratarea temei se bazează în primul rând pe documente de arhivă. Datele obținute din arhivele din Oradea, Cluj și Debrețin – în limita posibilităților – le-am folosit exhaustiv. În acest fel, am descoperit numeroase date, care nu figurează în cele câteva lucrări apărute în tipar, care tratează această temă. .

Câțiva istorici s-au ocupat cu primii douăzeci de ani din istoria Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului. Ne gândim în primul rând la concentrata lucrare de istorie a lui János Molnár (*A Királyhágómelléki Református Egyházkerület története 1920–1942*. Nagyvárad, 1999) – [*Istoria Eparhiei Reformate de pe lângă*

Piatra Craiului anii 1920-1942. Oradea, 1999], după cum și la ediția documentară a lui János Tibori (*Levéltári források a Királyhágómelléki Református Egyházkerület történetéhez a két világháború közötti negyedszázadból*. Debrecen, 2001) – [*Surse de arhivă privind istoria Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului din sfertul de secol interbelic*. Debrețin, 2001]. Cartea lui János Molnár tratează însă foarte succint înființarea eparhiei, nefiind bazată pe o cercetare destul de adâncită și substanțială.

Datorită edițiilor mai recente (Csernák Béla: *Adatok a Királyhágómelléki (Nagyvárad) Református Egyházkerület történetéhez*. Debrecen, 2007 és u. ő: *Életemből. Emberi gyarlóságokkal Isten szolgálatában*. Debrecen, 2008) – [Béla Csernák: *Date despre istoria Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului (Oradea)*. Debrețin, 2007 și de același autor: *Din Viața mea. Cu slăbiciuni omenеști în slujba lui Dumnezeu*. Debrețin, 2008], după cum și prin integrarea în cercetare a unui material documentar mai puțin cercetat, imaginea de până acum privind istoria eparhiei a putut fi completată în mare măsură. Materialul documentar amintit se află în Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, în fondul intitulat: *A román megszállás alatt lévő más egyházkerületekhez tartozó egyházak és iskolák ügyeiről* (Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár, Kolozsvár) – [*Despre problemele școlilor și bisericilor aparținând altor eparhii și biserici în timpul ocupației românești*. (Arhiva Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj)].

Din materialul de arhivă din Cluj se poate cunoaște mai detaliat forma și împrejurările aceluia ajutor pe care, la cerere, Eparhia Reformată din Ardeal a fost dispus să-l acorde bisericilor rupte din cadrul Eparhiei Reformate de dincolo de Tisa. În același timp, se poate lămuri fără echivoc rolul la care s-a angajat episcopul Transilvaniei Károly Nagy, în organizarea Eparhiei noi. De asemenea, iese la iveală și faptul că a fost nefondată acuzația din acea vreme, conform căreia, Károly Nagy ar fi fost contra organizării noii eparhii, când de fapt, a refuzat de două ori oferta statului, să preia conducerea bisericilor rupte din Eparhia Reformată de dincolo de Tisa.

Cu scopul de a trata cât mai temeinic aspectele de colaborare dintre cele două eparhii și a prezenta instituțiile lor comune, am efectuat cercetări în Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, unde s-au găsit două fonduri legate de această temă, intitulate: *Erdélyi és Királyhágómelléki Egyházkerület közös*

ügyeit intéző bizottság jegyzőkönyvei és az ezzel kapcsolatos ügyek – [Procesele verbale ale comitetului executiv privind cazurile comune ale Eparhiilor din Ardeal și de după Piatra Craiului și cazurile legate de acestea] și Zsinatról és az azt előkészítő intézkedésekről, presbitériumok megújítása – [Despre Sinod și dispozițiile pregătirii acestuia, înnoirea Consiliilor parohiale].

Pe lângă sursele amintite, materialul documentar fundamental și cel mai reprezentativ a fost obținut din Arhiva Eparhiei de pe lângă Piatra Craiului. Documentele Eparhiei sunt depozitate la două arhive. Marea parte a materialului se găsește la Debrețin, în Arhiva Eparhiei și Colegiului Reformat de dincolo de Tisa, în fondul intitulat: *Királyhágómelléki Egyházkerület Iratai* – [Documentele Eparhiei de pe lângă Piatra Craiului]. Mai mica parte a materialului se află la Oradea, în Arhiva Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului, sub titlul: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület Iratai* – [Documentele Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului].

După arbitrajul II. de la Viena partea de nord din Eparhia Reformată de după Piatra Craiului a fost reanexată la Ungaria și eparhia s-a desființat; bisericile au fost reintegrate la Eparhia Reformată de dincolo de Tisa. În acest caz, s-a ivit ideea ca, documentele de la Oradea să fie depozitate la Debrețin, în arhiva eparhială. Materialul documentar a fost împărțit; majoritatea actelor a fost mutată la Debrețin, împreună cu registrele, iar partea mai mică a rămas la Oradea. Condițiile de păstrare a documentelor la Oradea au fost precare chiar și până după anul 1990. După o lungă perioadă de mutări ici-colo, depozitarea definitivă a documentelor a avut loc abia în anul 2001, în două încăperi din subsolul sediului episcopal renovat.¹

Cercetarea noastră a fost extinsă și asupra arhivelor din unele protopopiate. Documentele acestor arhive au furnizat numeroase date folositoare, în primul rând referitor la perioada de trecere, respectiv despre intervalul dintre anii 1919–1921. Datele obținute din aceste surse au completat sau au întregit imaginea obținută pe baza datelor din arhiva eparhială. Ca exemplu, poate fi amintită decizia adunării

¹ Sipos Gábor: *Az erdélyi magyar egyházi levéltárak 1990 után*. In: „Hogy mindnyájan egyek legyenek ...” Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete. Tíz év az egyházi levéltárak szolgálatában. Szerk. Szabadi István. Debrecen, 2003. 51. [Gábor Sipos : *Arhivele bisericilor maghiare din Ardeal după 1990*. În: *Să fie cu toții uniți...* Uniunea Arhiviștilor din Ungaria. Zece ani în slujba arhivelor bisericești. Debrețin, 2003. 51.]

generale eparhiale, care a ordonat alegerea episcopului pe data de 12. iunie 1925. Acest document lipsește dintre procesele verbale ale adunărilor generale, care se găsesc în arhiva eparhială. În schimb, rezumatul procesului verbal se găsește între Actele Protopopiatului din Carei (păstrate în Arhiva Eparhiei de pe lângă Piatra Craiului, Oradea). De altfel, deciziile adunărilor generale au apărut în tipar numai începând cu iunie 1926, iar actele proceselor verbale din perioada mai timpurie – cu unele lipsuri – se găsesc în Arhiva Eparhiei și Colegiului Reformat de dincolo de Tisa, în fondul intitulat: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület Iratai* [Actele Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului].

Pe lângă *Actele Protopopiatului din Carei*, amintite mai sus, în continuare am întreprins cercetări la Oradea, la Direcția Județeană Bihor ale Arhivelor Naționale, unde se găsesc documentele de arhivă ale Protopopiatelor Reformate din Marghita și Salonta. Probabil, și materialul de arhivă din Protopopiatul Reformat Bihor ar fi furnizat numeroase informații de valoare. Însă, documentele din perioada interbelică nu se găsesc nici în arhiva de stat, nici în arhiva eparhială din Oradea.

În legătură cu literatura de specialitate referitoare la tema de față se poate constata că, mai sus amintitele lucrări publicate au trecut cu vederea peste câteva scrieri mai mărunte, dar semnificative.

Lucrarea preotului din Baia Mare, Elemér Soltész, după culoare și mărime a fost denumită "cărțica sură" și poartă titlul: *A kerületi kérdés. A nagyváradi értekezlet előzményei, lefolyása, következményei.* 1921. [*Problema eparhiei. Antecedentele, desfășurarea, consecințele consfățuirii din Oradea.* 1921]. Cărțica oferă informații amănunțite despre evenimentele din anii 1920-1921, nu mai puțin despre punctul de vedere al Protopopiatului din Baia Mare privind organizarea independentă sau atașarea la Eparhia din Ardeal.

Date foarte importante conține studiul lui Imre Orth, preot și redactorul revistei *Reformátusok Lapja* [Revista reformatorilor]. Studiul a fost publicat în fascicule, în numerele revistei în 1942, cu titlul: *Emlékezzünk! Adatok a Királyhágómelléki Egyházkerület történetéhez* [Să ne amintim! Date din istoria Eparhiei de pe lângă Piatra Craiului.]. În studiu sunt citate mai multe acte și scrisori, care nu se mai găsesc nici în materialul de arhivă din Oradea, nici în cel din Debrețin.

Pentru redactarea tezei s-au dovedit a fi materiale complementare indispensabile cele două lucrări ale lui Béla Csernák, amintite la începutul acestei prezentări. Memoriile sale și istoria eparhiei, realizată pe baza cercetărilor personale oferă date valoroase pentru dezbaterăa temei, completând în mare măsură imaginea despre înființarea eparhiei. În calitate de primnotar a luat parte activă la munca de organizare a eparhiei; în scrierile sale citează numeroase acte, care astăzi lipsesc din materialul de arhivă. În același timp, raportează amănunțit despre evenimente legate de organizarea mai multor eparhii, evenimente ale căror documentație lipsește din arhive. Amintim ca exemplu rapoartele amănunțite despre consfăturile din anul 1923, în 23 februarie la Oradea, apoi în 27 februarie la Cluj. La consfătuirea din Cluj reprezentanții celor două eparhii au dus tratative cu directorul general Petru Ionescu și aici a avut loc pregătirea demisiei lui István Sulyok din funcția de episcop.

Conținutul capitolelor

La tratarea temei se ivesc două criterii fundamentale, care pot sta la baza ordonării conținutului. Unul este succesiunea cronologică, având în vedere că este vorba de un proces ce se dezvoltă în timp. Un alt nivel de tratare poate fi urmărirea subiectelor, care aici sunt modalitățile de rezolvare a problemelor ivite. Aceste două nivele în timp se desfășoară paralel. Din acest motiv, dacă evenimentele sunt organizate în succesiune cronologică strictă, la tot pasul se ivesc interferențe între cele două nivele. În vederea realizării unei dezbateri cât mai clare, în tratare am renunțat la cronologia strictă, criteriul de prim ordin fiind urmărirea subiectelor. În cadrul capitolelor, perioadele în care evenimentele se aglomerează, sunt organizate cronologic. La sfârșitul tezei, în forma unui tabel, raporturile dintre nivele sunt reprezentate pe două dimensiuni.

Capitolul I. conține o scurtă privire asupra modalităților prin care Bisericile Reformate situate în părțile anexate s-au reorganizat și s-au integrat în structura țărilor succesoare (Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croat-Sloven, Austria și România). Am considerat că tratarea acestui aspect are importanță, deoarece evenimentele și

modalitățile de reînființare au fost asemănătoare cu cele din situația Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului.

În capitolul II. sunt prezentate amănunțit parohiile acelor opt protopopiate, care au aparținut la Eparhia Reformată de dincolo de Tisa și în urma tratatului de pace au fost anexate la România. Descriem situația din anii 1920–1921 a acestor protopopiate, începutul reorganizării prin diverse căi și diferitele atitudini legate de aceste acțiuni. Această perioadă coincide cu antecedentele înființării unei eparhii independente și cu primii pași pentru înființare, precum și concilierile cu Ministerul Cultelor în vederea confirmării eparhiei.

Capitolul III. prezintă evenimentele petrecute din toamna anului 1921 până în mai 1926, când a avut loc alegerea lui István Sulyok în funcția de episcop și instalat în funcție. Peste un an episcopul a demisionat. Pe parcurs au avut loc repetate tratative și concilieri cu Ministerul Cultelor la Cluj, la Oradea și la București, au fost trimise numeroase memorandumuri la minister și au fost primite tot atâtea răspunsuri de amânare și promisiuni; au avut loc lucrările comisiei constituite împreună cu Eparhia din Ardeal. Până la urmă István Sulyok a fost reales, instalat și a depus jurământul de devotament.

În capitolele II. și III. este descrisă și istoria revistei oficiale a eparhiei. Pe paginile revistelor *Egyházi és Iskolai Szemle [Cronica bisericească și școlară]*, mai târziu *Reformátusok Lapja [Revista Reformaților]* se poate urmări îndelungatul proces al organizării eparhiei.

În capitolul IV. sunt prezentate instituțiile înființate în comun de către cele două eparhii, cu scopul de a constitui Biserica Reformată din România: curtea de apel și sinodul. În cadrul procesului de înființare a casei de pensii s-a ivit posibilitatea ca și această instituție să fie organizată în comun cu Eparhia din Ardeal.

În ultimul capitol este descrisă strădania de treisprezece ani, pe care a depus-o consiliul Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului, prin repetatele tratative, memorandumuri și intervenții la Ministerul Cultelor, pentru ca eparhia să obțină confirmarea definitivă și asigurată prin articol de lege.

Sinteză

În istoria organelor bisericești anexate la statele succesoare se poate menționa ca aspect comun că, aceste biserici la început s-au situat pe o poziție de așteptare și au sperat că în pofida granițelor pot să rămână în sânul Bisericii Reformate din Ungaria, sau cel puțin pot să mențină legăturile prelabile cu eparhiile vechi. Însă statele succesoare (Austria, România, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croat-Sloven) au pretins organizarea bisericilor complet independente de Biserica Reformată din Ungaria.

În situație complet aparte s-a aflat o parohie din Burgenland, anexată la Austria, precum și Eparhia Reformată din Ardeal, anexată la România. Prima, pentru că a fost o parohie reformată maghiară singular anexată, cea din urmă pentru că a fost anexată la România în întregime, împreună cu centrul eparhial și cu toate protopopiatele aparținătoare. În cazul acestor instituții nici nu a fost nevoie de multă muncă de organizare sau restructurare. Parohia din Burgenland s-a atașat la Superintendenția Reformată din Viena, păstrându-și organizarea interioară și obiceiurile. Eparhia din Ardeal, după ce episcopul a depus jurământul de devotament, a funcționat mai departe ca entitate confirmată.

În cazul celorlalte biserici anexate, reorganizarea și legile lor bisericești ajustate la noua situație, au fost confirmate de către statele succesoare numai după o lungă perioadă. Bisericile reformate anexate la Regatul Sârbo-Croat-Sloven s-au unificat cu Biserica Reformată Iugoslavă, dar au fost confirmate de către stat abia în anul 1930. Bisericile anexate la Cehoslovacia în cursul anilor 1920-1921 au înființat eparhii independente și Biserica Reformată din Slovensko. La sinodul din anul 1923 a fost acceptat și noul cod de lege bisericească, dar acesta nu a fost recunoscut de către guvernul cehoslovac. Bisericile situate pe teritoriul autonom al Ucrainei Subcarpatice până la anul 1923 au înființat Biserica Reformată din Ucraina Subcarpatică, care numai în anul 1932 a fost recunoscut de către stat.

Pe lângă Eparhia Reformată din Ardeal, la România au fost anexate părți mai mici sau mai mari din opt protopopiate din Eparhia Reformată de dincolo de Tisa. Aceste protopopiate înainte au făcut parte din aceeași eparhie, deci în principiu, ele puteau să decidă în comun acord despre viitorul lor. Dar părerile nu au fost unanime.

Unele protopopiate, sperând că după aranjarea situației vor putea păstra relațiile cu eparhia veche, temporar s-au afiliat sub jurisdicția Eparhiei din Ardeal. A fost cazul protopopiatelor din Banat, Baia Mare, Carei, Salonta și Satu Mare. Protopopiatul din Marghita a optat pentru independență, iar cel din Bihor – în baza hotărârii sinodului – a optat pentru organizarea unei eparhii noi, independente, cu centrul la Oradea.

La inițiativa protopopului din Bihor, István Sulyok, s-au afiliat protopopiatele din Marghita, Carei și Salonta. Însă în cursul organizării nu s-a procedat cu destulă precauție, cu tact și consultare corespunzătoare, în acest fel Protopopiatele din Baia Mare, Banat și Satu Mare nu s-au afiliat la inițiativa lui Sulyok, ci au rămas în cadrul Eparhiei din Ardeal. La inițiativa lui Sulyok a fost convocată adunarea generală pe ziua de 14. decembrie 1920, care a declarat înființarea Eparhiei de dincolo de Tisa, care însă a fost compusă numai din Protopopiatele din Bihor, Marghita, Salonta și Carei. După adunarea generală au avut loc repetate concilieri între Oradea, Debrețin, Cluj și protopopul din Baia Mare, apoi au cerut și părerea protopopiatelor privind aderarea la Eparhia din Ardeal sau chestiunea înființării unei noi eparhii. În dezbaterile dintre reprezentanții celor două tendințe până la urmă a fost decisiv punctul de vedere al Eparhiei din Ardeal, care a optat pentru înființarea eparhiei noi. Astfel protopopiatele care s-au afiliat temporar la Eparhia din Ardeal, acum s-au atașat la noua eparhie. La adunarea generală din 16. august 1921 a fost declarată înființarea Eparhiei Reformate de după Piatra Craiului și s-a decis alegerea episcopului, primcuratorului, precum și a celorlalți funcționari.

Paralel cu organizarea eparhiei în anul 1921 István Sulyok a luat legătura cu Ministerul Cultelor și pe baza deciziei adunării generale din 14. decembrie 1920 a anunțat înființarea eparhiei noi. Ministrul cultelor la început a luat cunoștință de înființarea eparhiei și l-a încredințat temporar pe Sulyok cu administrarea ei. Însă la adresa în care a fost anunțată înființarea Eparhiei de după Piatra Craiului și alegerea funcționarilor, ministrul a dat răspuns nefavorabil și nu a recunoscut eparhia nouă, nici numirea funcționarilor bisericești. După părerea sa, înființarea unei noi eparhii poate fi efectuată numai de către sinodul convocat cu aprobare regală.

Următorii cinci ani s-au petrecut cu tratative și concilieri între Oradea și București și cu înaintarea memorandumurilor. Eparhia ținea la legile bisericești și la

autonomie, dar ministerul, nerespectând aceste drepturi, a vrut să intervină substanțial în procesul de organizare și a ridicat diferite pretenții. La tratative – în calitate de intermediari – au luat parte mai întâi Károly Nagy, episcopul din Cluj, mai pe urmă Mihály Szabolcska, protopopul din Banat.

Prezidenția eparhiei, respectând legea bisericească, conform căreia organizarea eparhiei și instalarea episcopului sunt probleme interne, a convocat adunarea generală în februarie 1922, la care au fost aleși și instalați în funcție episcopul, primcuratorul și ceilalți funcționari. Dar în mai 1922 ministerul l-a numit în fruntea eparhiei, în calitate de mandatar guvernamental, pe Mihály Szabolcska, protopopul din Banat, cine însă nu a acceptat numirea. Drept rezultat al noilor tratative la București și la Cluj, eparhia s-a angajat să îndeplinească condițiile ministerului și a convocat sinodul. Acum ministerul și-a schimbat atitudinea, căutând pretexte pentru amânare, referindu-se prima dată la lipsă de timp, apoi la aprobarea legii cultelor și astfel a amânat eliberarea autorizației sinodale.

Deoarece la minister s-au ivit obiecții și în legătură cu persoana lui Sulyok, în aprilie 1923, împreună cu primcuratorul Elemér Domahidy, a demisionat din funcție. Eparhia a fost administrată – pe lângă prezidenția suplinitoare – de către primnotarul Béla Csernák, până la realegerea lui István Sulyok.

Eparhia, fiind nemulțumită de atitudinea ministerului, de amânările ce au durat ani de-a rândul, în iunie 1925 decide din nou alegerea episcopului. Eparhia din nou cu majoritate, a votat pentru István Sulyok și Elemér Domahidy. La data de 26 martie, 1926 ministerul a confirmat alegerea ca episcop a lui István Sulyok. La 16 mai, la Oradea, în fața directorului general Păclișanu Zeno, episcopul a depus jurământul de devotament. La adunarea generală din 23 iunie a fost instalat în funcție.

Ministerul însă a confirmat numai alegerea episcopului, recunoașterea legală a eparhiei nu s-a întâmplat încă. În viața eparhiei au urmat din nou 13 ani, petrecuți cu promisiuni, tratative, și înaintarea de memorandumuri. În sfârșit, la 20 noiembrie, 1939, în baza decretului regal, a avut loc înmatricularea legală.

Relațiile dintre cele două eparhii au început deja în anul 1922, cu scopul de a înființa Biserica Reformată din România și cele două instituții comune – conventul și sinodul. Din cauza că recunoașterea Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului a

întârziat atât de mult, s-a amânat și înființarea celor două instituții comune. Comisiile celor două eparhii au avut ședințe comune în mai 1922 și decembrie 1924, dar cazul nu a avansat considerabil. Pentru înființarea instituțiilor comune Eparhia Reformată din Ardeal a pus condiția recunoașterii Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului; de fapt, nu a avut așa mare nevoie de aceste instituții ca și cei de la Oradea. În loc de convent, până la urmă, au înființat numai curtea de apel în 1925. Convocarea sinodului a avut loc numai după recunoașterea alegerii lui Sulyok și după îndelungate munci de pregătire, la 9 iunie, 1929. Nerecunoașterea și starea semilegală a Eparhiei de pe lângă Piatra Craiului totdeauna a aruncat umbră asupra colaborării. Acest fapt a fost exprimat foarte potrivit de către István Debreczeni: „situația noastră este a fratelui mai mic, mai sărac, pe care suntem nevoiți s-o simțim permanent. Situația fratelui mic este totdeauna acomodarea și de multe ori înlăturarea. dar nu totdeauna în favoarea bunului comun.”²

Istoria de 19 ani a înființării Eparhiei Reformate de după Piatra Craiului completează imaginea despre Biserica Reformată din România, în același timp aruncă lumină și asupra relației dintre statul român și bisericile minorității maghiare în perioada interbelică.

În tabelul următor dreptunghiurile așezate pe liniile orizontale arată în succesiune cronologică cele mai importante evenimente (în paranteză sunt menționate subcapitolele în care sunt tratate în teză). Liniile suprapuse reprezintă câte-o instituție.

Prescurtări:

ERA = Eparhia din Ardeal

ERPC = Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului

Min = Ministerul

Protop = Protopopiat)

² Debreczeni István: *Egyházkerületünk problémái*. Nagyvárad, 1938. 45. [István Debreczeni: *Problemele eparhiei noastre*. Oradea, 1938. 45.]

